

ПОВСТАНЦІ З СЕЛА КНЯЖЕ

У статті на основі матеріалів Галузевого державного архіву Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області описано перебіг національно-визвольного опору ОУН-УПА у с. Княже Снятинського району Івано-Франківської області в 40-50 рр. ХХ ст. та репресивні дії радянських каральних органів на Покутті.

Ключові слова: Українська повстанська армія, Організація українських націоналістів, сотня, боївка, Український Червоний хрест, станичний.

Через опір радянській владі репресивна система в 40-50-х рр. ХХ ст. масово карала українців навіть за незначне сприяння повстанцям. Так, у с. Княже Снятинського району, за даними Ярослава Романюка, боївка ОУН діяла до осені 1951 р. [2, с.55]. Лише у 1946 р. у селі на нелегальному становищі перебувало 22 мешканці, по одній кримінальній справі проходило аж 15 осіб. І з них за судовим вироком від 17 червня 1946 р. було ув'язнено 12 односельчан на строки від 25 до 10 років [1].

Так, восени 1944 р. в Джурівському лісі зібралося 13 осіб з с. Княже, які потрапили в сотню Цигана, а потім Білого, яка входила до куреня Скуби. До УПА вони були зібрані станичною Українського Червоного Хреста (УЧХ) села Марією Миколаївною Курилюк (псевдо Береза), 1925 р.н.

Як свідчив Григорій Антонович Данилюк, «Циган був віком 30 років, середнього росту. Коренастий. Широкоплечий, чорноволосий, з овальним лицем, очі чорні, в рухах був шустрий». Автори праці «Повстанський рух на Снятинщині» вважають, що упівці говорили про сотенного Чорноту (Василя Берлада), який у селі мав прізвисько Циган [2, с.42].

Лави бійців УПА поповнили уродженці с. Княже: Павло Григорович Миронюк (Нечай), 1926 р.н.; Іван Данилович Вінтоняк (Дуб), 1921 р.н.; Іван Миколайович Кибіч (Камінь), 1926 р.н.; Григорій Антонович Данилюк (Богун), 1904 р.н.; Микола Дмитрович Фербей (Дубина), 1927 р.н. та інші.

1 чи 2 січня 1945 р. о 9.00 сотня прийняла 6-7 годинний бій у селі Рудники Заболотівського району. В лютому 1945 р. повстанці Цигана 9-10 годин билися з ворогом у районі с. Космач Яблунівського району. Навесні 1945 р. п'ять годин сотня вела бій з червоними в районі с. Пилипи Коломийського району.

Весною 1945 р. через відсутність продуктів бійці були розпущені по домівках і переховувалися по бункерах у селі, а також у лісі. В червні цього ж року за бійцями з Княжого прийшли Явір і Окріп. Циган дав 30 хвилин на збори, повернулися в сотню Нечай,

Довбуш (Дмитро Григорович Данилюк), Комар (Іван Гаврильчук), Тур (Дмитро Тодорук), Дуб, Чайка, Сірко, Зоря, Камінь, Квітко, а Орлика (Василя Миколайовича Павлюка) Циган розстріляв через відмову йти в ліс у зв'язку з хворобою.

Після того сотня до початку грудня 1945 р. перебувала в лісі поблизу сіл Кривоброди, Іспас, Микитинці Косівського та Вижницького районів. Спочатку бійці стояли групами по 50 осіб, а потім зібралися разом у кількості 140-150 осіб.

У перших числах грудня 1945 р. в Іспас о сьомій годині ранку війська Червоної армії оточили село, почався бій, в підсумку якого сотня частинами почала відступати. У с. Пістинь вихідці з с. Княже відстали і вирішили йти додому.

У селі бійці опинилася в кущовій боївці Грози (Василя Григоровича Миронюка). Під час облав і небезпеки вони ховалися в кількості 11 осіб в схроні Козака (Івана Миколайовича Павлюка). Потім у бункері в полі, а пізніше частина з них була вбита чи затримана.

Так, 29 січня 1946 р. був викритий схрон станичного Лева (Григорій Дмитрович Гнідан, 1925 р.н.). Упівці відстрілювалися, а коли закінчувалися патрони Лев викрикнув «Слава Україні!» і останню кулю пустив собі в скроню, а Нечай і Дуб були полонені [2, с.53]. Потім був захоплений бункер з Каменем і Хмелем, а загалом згідно із «Звітом про хід боротьби з бандитизмом і оунівським підпіллям на території Станіславської області за період з 5 по 23 лютого 1946 р.» у с. Княже було виявлено кілька криївок і вбито господарчого Снятинського районного проводу ОУН Вороного (Василя Михайловича Легкуна), станичного с. Видинів «Фріца», станичну УЧХ Березу і підпільницю Калину Карп'юк [3, с.317-318].

Багато мешканців с. Княже постраждали від карально-репресивних заходів радянського режиму навіть не за військову допомогу руху спротиву. Так, Анна Дмитрівна Вакарук, 1905 р.н. отримала десятирічний термін ув'язнення за те, що дома мала збірний пункт продуктів і естафет, прала білизну упівців і приймала їх у хаті. Ірина Іванівна Максим'юк, 1925 р.н. та Микола Васильович Кибіч, 1898 р.н. свої десять років «заробили» за те, що в їх господарствах були схрони, в яких переховувалися повстанці.

У свою чергу Микола Григорович Фербей, 1910 р.н. постраждав від «червонозоряних визволителів» лише за те, що в листопаді 1945 р. разом з іншими членами ОУН будував схрон. Йому інкримінувалося, що він зробив з дощок бокові стіни, стелю, підлогу схрону.

А Дмитро Миколайович Вакарук, 1903 р.н. отримав десять років в'язниці попри те, що був радянським активістом. З приходом перших совітів він став активістом сільради, з початку 1940 р. – бригадиром колгоспу ім. Й.Сталіна в селі, а з червня 1940 р. – навіть заступником голови сільради. За німців Вакарука тричі відправляли на примусові роботи в Німеччину, він тричі втікав по дорозі додому. В 1944р. селянина призивають в Червону

армію, він служить в запасних стрілкових полках, рубає ліс в Читинській області. В листопаді 1945 р. Вакарук повертається в Княже, а вже в січні 1946 р. вербується Грозою.

Будинок «радянського активіста і червоноармійця» став пунктом зв'язку, збору харчів і прання білизни. Продукти приносив у хату Вакарука працівник сільської кооперації, теж колишній червоноармієць Петро Васильович Тодорук, а штафети – п'ятнадцятирічний Василь Сав'юк. Дружина Вакарука – Анна Дмитрівна деколи сама казала Сав'юку: «Василю, зайти і візьми для хлопців наших, що їм треба з продуктів, а то вони, напевно, сидять голодні».

За виконання функцій спецкур'єра також був на 10 років ув'язнений Іван Миколайович Павлюк-Сав'юк, 1927 р.н. Натомість Марія Степанівна Кибіч, 1913 р.н. з березня 1945 р. до 18 лютого 1946 р. утримувала в себе дома приміщення для хворих повстанців. У акті ліквідації госпіталю було описано його внутрішній вигляд: «...в кімнаті залізне ліжко, 3 подушки, 2 ковдри і коробки з маззю».

Але найжорстокіше, імовірно, повелися з Ольгою Юріївною Винничук, 1928 р.н., яка опікувалася хворими в цьому госпіталі. Дівчина вчилася в торгівельній школі в м. Снятині, в сільськогосподарській школі в с. Коршів, а потім працювала вчителькою у с. Карлові Снятинського району.

У березні 1945 р. Винничук під впливом районного референта УЧХ – Софійки стала учасником ОУН під псевдо Галина і станичною УЧХ в с. Княже. Вона лікувала хворих (більше 10 осіб), закупляла медикаменти в Чернівцях, а також проводила збір медикаментів у Снятинському районі і готувала бинти.

На початку весни 1945 р. Винничук отримала естафету від Блискавичного (імовірно, Петра Романюка) з наказом почати надання медичної допомоги і відправилася разом з вчителькою Марією Олександрівною Оріджук, 1928 р.н. і Ольгою Василівною Делевською в будинок Божечки (М.С. Кебіч) біля р.Черемош. Там вони лікували хворих від корости. Госпіталь охоплював половину дому. Хворі приходили лікуватися мазями, а медикаменти надавав господарчий Лев.

Під час слідства радянські опери жакливо познувалися над Винничук. Її навіть не змогли доставити в зал суду, бо «лежала без руху з перебитими ногами». Натомість у медичному висновку Снятинської лікарні значилося, що «хора потребує лікування, дальше перебування хорої в лікарні може привести до повного паралічу нижніх кінцівок». У свою чергу родичів повстанки було повідомлено про її «безнадійний стан».

Через 8 місяців лікування «хвора на ноги вставати не могла, ходити теж», але суд 27 грудня 1946 р. все-таки ув'язнив паралізовану Галину на десять років виправно-трудоих таборів. У результаті касаційної скарги у квітні 1947 р. вирок скоротили до трьох років

в'язниці, а рішенням Президії Верховної Ради СРСР від 3 липня 1947 р. дівчину звільнили з-під варти. Однак дівчина все одно потрапила на заслання і в 1956 р. проживала в м. Зімі Іркутської області [1]. Так, Ольга Винничук через надання медичної допомоги у свої 18 років стала калікою, їй було зіпсуте життя, і випадок з нею з усією яскравістю продемонстрував «гуманність» радянського правосуддя.

Джерела та література

Галузевий державний архів Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області. Ф 5. Спр. 1253 (Т.1-2).

Романюк Я. Повстанський рух на Снятинщині / Ярослав Романюк, Ольга Слободян, Володимир Карий. – Снятин; Чернівці: Друк Арт, 2016. – 440 с.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор М.Кугутяк. – Т. 2. – Книга 2 (1945 – 1946). – Івано-Франківськ: КПФ «Лік», 2010. – 696 с.